

BÖLÜM 2:

**BORÇ KRİZİ ve AVRUPA BİRLİĞİ MALİ DENGELERİ
ÜZERİNDE YARATTIĞI ETKİLERİN İNCELENMESİ**

Dr. Öğr. Üyesi Sami BUHUR¹

¹ Balıkesir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Maliye Bölümü, Balıkesir, Türkiye, y.s.buhur@hotmail.com

GİRİŞ

2008 Küresel Mali Kriz nedenleri ve sonuçları ile birlikte halen tartışılan ve sıcaklığını koruyan önemli bir olgudur. Krizin ortaya çıkmasında ve sonrasında ABD hükümetinin finansal piyasalara yönelik uygulamaları günümüzde devam eden tartışmalar arasında yer almaktadır.

Kısa süre içerisinde bütün dünya piyasalarında etkisini gösteren krize karşı ülkeler, kuruluşlar, bankalar ve organizasyonlar çeşitli önlemleri hayata geçirmeye çalışmışlardır. Finansal işlemlerin yoğun bir şekilde görüldüğü Avrupa bölgesinde kriz kendisini çok kısa bir sürede ve yoğun bir şekilde hissettirmiştir.

Eylül 2008 tarihinden itibaren Avrupa piyasalarında hissedilmeye başlayan ve birçok AB üyesi ülkenin mali dengeleri üzerinde etkili olan krize karşı Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası ve IMF ortak hareket etme kararı almışlardır. Yunanistan'ın içinde bulunduğu borç krizinin daha da derinleşmesi üzerine bu üç kuruluş kurtarma / yardım paketlerini hayata geçirmeye başlamıştır. Ancak uygulamaya geçirilen kurtarma paketleri, Yunanistan borç krizinin derinleşmesini engelleyememiştir.

Yunanistan borç krizinin bütün Avro bölgesinde yıkıcı etkiler yaratmasından çekinen başta Almanya olmak üzere AB üyesi ülkeleri yardımlara devam etmiştir. Borç krizinden önemli ölçüde etkilenen İrlanda, Portekiz ve İspanya'ya yönelik olarak da çeşitli mali yardımlara gidilmiştir.

Borç krizini aşmaya yönelik olarak uygulanan programlar İrlanda'da etkili olmuş ve İrlanda'nın kamu mali dengeleri 2014

yılından itibaren iyileşme eğilimi göstermiştir. Ancak Yunanistan için aynı süreç yaşanmamış, bu ülkede özellikle bütçe açıkları ve kamu borçlarının GSYH'ye oranları artmaya devam etmiştir.

Bu çalışmada, 2008 Küresel Mali Krizinin AB üyesi ülkeler üzerindeki etkisi ve borç krizini aşmaya yönelik alınan önlemler ve oluşturulan mekanizmalar ele alınmıştır. Çalışmanın derinleşmesini sağlamak adına çeşitli ulusal ve uluslararası resmi kurumların istatistiki verileri çalışmaya aktarılmıştır. Sonuçta, borç krizinin AB'nin kamu mali dengeleri üzerinde yarattığı etkiler ve borç krizini aşmaya yönelik alınan önlemlerin ne derecede başarılı olduğu tartışılmıştır.

1. Avrupa Birliği İktisadi ve Mali Bütünleşme Süreci

Savaşlardan yorulmuş Avrupa ülkeleri 1950'li yıllardan itibaren birlik olma yolunda önemli adımlar atmıştır. 1951 yılında Schuman Planı çerçevesinde temelleri atılan birlik, zamanla genişlemesini sürdürmüştür. 1993 yılında Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile parasal ve ekonomik birlik süreci önemli bir aşamaya gelmiştir (European Union, 2019).

Maastricht Antlaşması'nın temel hedeflerinden birisi, birliğe üye ülkelerin ekonomik göstergelerini birbirine yakınlaştırarak parasal ve mali disiplini sağlamaktır. Bu doğrultuda en bilinen ismi ile Maastricht Kriterleri² yayınlanmıştır. Maastricht Kriterleri iki ana başlık altında sınıflandırılmaktadır. Birincisi, mali disiplini sağlamayı

² Maastricht Antlaşmasınının 104. ve 121. maddelerinde ortaya konulmuştur.

amaçlayan mali kriterlerdir. İkincisi ise parasal disiplini sağlamaya çalışan iktisadi kriterlerdir (European Commission, 2019).

Mali disiplini sağlamaya yönelik kriterlere göre; üye ülkenin bütçe açıkları, GSYH'nın % 3'ünden fazla olmamalıdır ve ayrıca üye ülkenin kamu borçları, GSYH'nın % 60'ını aşmamalıdır. Parasal disiplini sağlamaya çalışan iktisadi kriterlere göre; birincisi herhangi bir üye ülkenin yıllık ortalama enflasyon oranı, AB'nde en düşük enflasyon oranına sahip üç üye ülkenin enflasyon oranı ortalamasını 1,5 puandan fazla geçmemelidir. İkincisi, herhangi bir üye ülkenin uzun vadeli devlet tahvili faiz oranı, en düşük enflasyon oranına sahip üç üye ülkenin faiz oranı ortalamasını 2 puandan fazla geçmemelidir. Üçüncüsü ise, üye ülke paraları Avrupa Para Sistemi Döviz Kuru Mekanizmasına dahil olmalı ve ulusal paranın döviz değişim oranı son iki yılda normal dalgalanmaya bırakılmalı ve devalüe edilmeksizin kur mekanizması içindeki değer değişimi (+/-) % 15'i geçmemelidir (European Commission, 2019).

Maastricht Antlaşması'na dayalı olarak 1999 yılında bazı üye ülkeler kendi ulusal para birimlerini kullanmayı bırakıp bugünkü adıyla Avroya geçmişlerdir. Avroya geçen ülkeler ulusal para politikalarından vazgeçerek bu yetkiyi Avrupa Merkez Bankası'na devretmişlerdir (European Commission, 2019). Para politikalarının merkezi bir kuruma veya otoriteye bırakılması bu ülkelerin mali ve iktisadi politikalarının yenilenmesini zorunlu hale getirmiştir.

2. 2008 Küresel Mali Kriz

İktisadi ve mali krizler çok çeşitli nedenlerle ortaya çıkabilmektedir. Küresel boyuttaki krizlerin başlangıcı ve sonrasında diğer ülkelere yayılması farklı süreçlerden geçebilmektedir. 2008 Küresel Mali Krizi, mortgage yapısının ülke içerisinde likidite krizini yaratması ile başlayıp tüm dünyada etkisini gösteren küresel bir karaktere dönüşmesi ile sonuçlanmıştır (Koroğlu, 2018: 7-8).

2008 yılının Eylül ayında Lehman & Brothers'ın iflası ile tetiklenen süreç likidite krizine neden olmuş, ardından bankacılık ve finans krizine dönüşmüştür. Bu krizde temel öncüllerden birisi olan ipotekli konut finansman sisteminin yarattığı emlak kredi balonunun patlaması ile finansal kriz ortaya çıkmıştır. Krizin ortaya çıkmasının temel nedenleri arasında, likidite bolluğu, yoğun menkul kıymetleştirme, verilen kredilerin denetim eksikliği, regülasyon eksiliği vs. sayılabilir (Alantar, 2008: 1-10).

Yukarıda bahsi geçen nedenlere bağlı olarak kredi alanların borçlarını geri ödemede sıkıntı yaşamaları, bankaların mortgage fonlarında hızla bir düşüşe neden olmuş, konut fiyatları gerilemiş ve bankalar büyük finansal zararlarla karşı karşıya kalmışlardır (Dwyer ve Tkac, 2011: 229-231). Bu aşamadan sonra bazı finansal kuruluşlar faaliyetlerini sona erdirirken, bazıları ise ABD hükümeti tarafından kurtarma paketleri sonrasında ayakta kalabilmiştir.

ABD'nin 5. Büyük yatırım bankası olan Bearn Stearns iflas etmiş ve devamında hisseleri JP Morgan tarafından tartışmalı bir şekilde satın alınmıştır (Çelebi, 2015: 42). Ardından 158 yıllık büyük bir yatırım bankası olan Lehman & Brothers 16.09.2008 tarihinde

iflasını açıklamıştır. Benzer bir durumda olan Merrill Lynch hisse senetleri yüzde seksen oranında değer kaybına uğramış ve ardından Bank of America tarafından satın alınmıştır (Altunöz, 2013: 229).

1919 yılından beri faaliyetlerini sürdüren AIG (American International Group), konut kredilerin bağlı menkul kıymetlerin değer düşmesinden önemli ölçüde etkilenmiştir. AIG'in batmasının dünya finans piyasasında önemli sonuçlar doğuracağını düşünen ABD hükümeti, şirkete 2009 yılında 177 milyar dolar para aktarmış ve şirketin % 80 hissesini devralmıştır (Çelebi, 2015: 51).

Lehman & Brothers'ın iflası ile başlayan süreç panik yaratmış ve Washington Mutual'ın da iflas etmesine neden olmuştur. Bu finansal kuruluş 2008 yılının eylül ayında JP Morgan Chase'e satıldığı duyurulmuştur. Bu satış sonrası JP Morgan Chase ABD'nin en büyük bankasından birisi haline gelmiştir Aynı tarihlerde IndyMac Bancorp kurtarılmış, Wachovia Bank faaliyetlerini sona erdirmiştir (Coşkun, 2009: 33).

3. Avrupa Birliği Borç Krizi - Yunanistan Örneği

2007 yılında öncülleri ortaya çıkan ve 2008 ve 2009 yıllarında dünya genelinde resesyona neden olan kriz, 2009 ve 2010 yıllarında AB'de ticaret hacminin daralmasına ve AB'nin finansal yapısını önemli ölçüde etkilemeye başlamıştır (Flassbeck ve Lapavitsas, 2015: 14).

2008 Küresel Mali Krizi tek başına olmasa da Avrupa Birliği borç krizinin temel nedenleri arasında gösterilmektedir. Bu dönemde Avrupa Merkez Bankası krize çare olması için piyasalardaki likidite

miktarını arttırsa da, ilerleyen zamanlarda bu yöntem borç krizin daha da derinleşmesine neden olmuştur (Akçay, 2012: 16).

Yukarıda bahsi geçen Maastricht Antlaşması ve ona dayalı olarak oluşturulan Maastricht Kriterleri ile parasal ve mali disiplin sağlanmaya çalışılsa da üye ülkelerin bu kriterleri uygulamada zamanla direnç göstermesi ve kendi mali politikalarını uygulamaktan vazgeçmemesi, Avrupa Birliği borç krizinin ortaya çıkmasında önemli diğer nedenlerden birisi olmuştur (Köroğlu, 2018: 11-12).

Yunanistan gibi ülkeler AB'ye üye olmalarının avantajlarını yaşamışlardır. Bu ülkeler üye olmanın getirdiği avantajla AB'nin mali kurumlarından rahatlıkla ve düşük faiz ile borç bulabilmişlerdir. Ancak bu ülkelerin mali ve iktisadi yapılarının zayıf oluşu, alınan borçları geri ödemede sorun oluşturmuştur. Özellikle Yunanistan'ın mali ve iktisadi verileri ile ilgili AB ve ilgili kurumları yanlış bilgilendirilmesi ve haksız yere yüksek miktarda kredi alması AB borç krizini daha da derinleştirmiştir (Türk ve Ersalan, 2016: 283-292).

Yunanistan borç krizinin ortaya çıkmasının en temel nedenlerinden birisi, AB'nin kısıtlayıcı maliye politikaları, dengesiz büyüme riskinin sınırlandırılması ve yüksek kamu borcunu düşürmeye yönelik yükümlülükleri istemesine rağmen Yunanistan'ın genişletici maliye politikaları izlemesidir. Örneğin, kamuda çalışanların ücretlerini ve diğer kamu harcamalarını arttırmışlardır. Artan ücretler üretim maliyetlerini ve ülke içerisinde üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarını arttırmıştır. Bu durum 2004 yılında Yunanistan'a Aşırı Açık Prosedürünün uygulanmasına neden olmuştur (Bahçe, 2016: 83-85).

Maastricht Kriterleri'nin en önemli ayağı olan bütçe açıklarının GSYH'yi % 3 aşmaması gerektiği halde, Yunanistan'ın bu kriteri 1999 yılından itibaren sağlamadığı ve hatta göstergeler üzerinde oynayarak (değiştirerek) bu kriteri sağladığı gibi göstermiş olduğu sonradan yapılan incelemelerde ortaya çıkmıştır (Marconi, 2011: 17). Bu durum AB'de Yunanistan'a olan güveni daha da sarsmıştır. Kredi derecelendirme kuruluşları art arda Yunanistan'ın notunu 2009 yılından itibaren düşürmeye başlamışlardır. Bu tarihten itibaren Yunanistan'ın kredi bulması gittikçe zorlaşmıştır.

Yunanistan'da kamu mali yönetiminin başarısız uygulamaları, denetim eksikliği, rant kollama, yolsuzlukların artması borç krizinin derinleşmesine neden olmuştur (Markantonatou, 2013: 3). Maastricht Kriterleri açısından bakıldığında sadece faiz oranı hedefini tutturduğu ortaya çıkmıştır.

2008 Küresel mali krizin tüm dünyada hissedilmesi ile birlikte Yunanistan da bu krizden önemli ölçüde etkilenmiştir. Yunanistan ile başlayan AB borç krizi zamanla Portekiz, İtalya, İrlanda ve İspanya'da da etkili olmuştur. Bu durum ilgili ülkelerden alacaklı olan diğer ülkeleri olumsuz etkilemiş ve borç krizi derinleşmeye başlamıştır (Beck ve Peydro, 2015: 63).

AB genelinde yaygınlaşan borç krizi yıkıcı bazı olumsuz sonuçlar da ortaya çıkarmıştır. En başta borçlu ülkelere yönelik kemer sıkma ve kurtarma paketleri hayata geçirilmeye başlanmıştır. IMF'nin verdiği kredilerde borçlu ülkelere yönelik mali ve iktisadi bazı yaptırımların yürürlüğe konulmasını zorunlu hale getirmiştir. Örneğin,

Yunanistan'da 2010 yılından itibaren kamu maaşlarının dondurulması, ikramiyelerde % 10 kesintiye gidilmesi, mesai ücretlerini kaldırılması gibi tedbirlerin yürürlüğe konulmasını zorunlu hale getirmiştir (Bahçe, 2016: 88). Bu durum başta Yunanistan olmak üzere, yaptırım uygulanan borçlu ülkelerde toplumsal olayların ve kargaşanın yaşanmasına neden olmuştur.

Toplumsal olayların büyümesi ve kendi ülkelerine sıçrama ihtimali ve bu durumun Avroya zarar vermesi ihtimali nedeniyle AB, Yunanistan'ı kurtarmak için Yunanistan Borç Kolaylığı veya Kredi Havuzu adı altında yeni bir kurtarma paketi gündeme gelmiştir. 2010 yılında AB, IMF ile anlaşarak 3 yıl boyunca verilmek üzere 110 milyar Avroluk kredi paketini onaylamışlardır (Betz, 2014: 905).

AB ve IMF, Yunanistan'dan başlayan ve tüm Avrupa'yı etkisi altına alacak olan borç krizinin önlenmesi amacıyla toplamda 750 milyar Avroluk bir fona ihtiyaç olduğunu ilan etmişlerdir (Nelson vd., 2017: 1-17).

Yunanistan hükümeti krizden çıkmak amacıyla kemer sıkma politikasına devam etmiş, yeni vergiler konulmuş veya mevcut vergilerin oranları arttırılmıştır. Ancak bu durum 2011 yılından itibaren yoğun protestolar, grevlerle karşılığını bulmuştur. Birinci kurtarma paketi Yunanistan krizinin derinleşmesini önleyememiştir. Bunun üzerine yine AB ve IMF'nin onayı ile ikinci kurtarma paketi devreye sokulmuş ve Yunanistan'a 130 milyar Avroluk kredinin verilmesinin önü açılmıştır. Bu tarihten itibaren kredi derecelendirme kuruluşları Yunanistan'ın notunu arttırmışlardır (Bahçe, 2016: 93).

Takip eden tarihlerde farklı koalisyon hükümetleri iş başı yapsa da krizin önüne geçilememiştir. 2015 yılı Ocak ayında kemer sıkma politikaları ve bütçe denetimini ortadan kaldırmayı taahhüt eden Syriza partisi iktidara gelmiştir. Ancak aynı yıl içerisinde üçüncü kurtarma paketini onaylamak zorunda kalmıştır (Deloy, 2015: 2).

Takip eden tarihlerde Yunanistan, IMF'ye olan kredi taksitlerini geciktirmiş, diğer bir ifade ile temerrüde düşmüştür. Bu tarihe kadar uygulanan kemer sıkma politikaları Yunanistan ekonomisini durgunluğa itmiş, GSYH'de düşme gözlenmiş, işsizlik oranı % 25'lerde seyretmiştir (The New York Times, 2016). Mevcut konjunktürel sıkıntıları gidermek amacıyla 2015 – 2018 yılları arasında ödenmek üzere 86 milyar Avroluk üçüncü kurtarma paketi yürürlüğe konulmuştur

Yunanistan borç krizi tek başına 2008 Küresel Mali krizle bağlantılı değildir. 2008 öncesinde de Yunanistan'ın faiz oranı dışında diğer Maastricht Kriterlerini karşılayamadığı bilinmektedir. Ancak Küresel Mali Kriz Yunanistan borç krizinin daha da derinleşmesine neden olmuştur. Örneğin, Küresel Kriz öncesinde borç / GSYH oranı % 60 iken bu oran 2014 yılında % 179 seviyesini görmüştür. Bu durum Yunanistan ekonomisinin borçlanma ile ayakta durduğunu göstermektedir (Bahçe, 2016: 97-98).

AB, Yunanistan borç krizinin bütün Avrupa'ya yayılmasını önlemek amacıyla her ne kadar kurtarma paketlerini uygulasa da bunda başarılı olamamıştır. Diğer bir ifade ile Yunanistan borç krizi AB genelinde etkisini hissettirmiştir. Bu tarihlerde Yunanistan'ın

AB'den ayrılması gerektiği tartışılrsa da böyle bir ayrılığın Avroya olan güveni sarsacağı endişesi ile vazgeçilmiştir.

4. Borç Krizinin AB'nin Mali Göstergeleri Üzerindeki Etkileri

ABD'de başlayan ve kısa süre içerisinde Avrupa Birliği üyesi ülkeleri üzerinde etkisini gösteren finansal kriz öncesi ve sonrası mali ve iktisadi göstergelerin ne şekilde etkilendiğinin ortaya konulabilmesi için bazı göstergelere bakmak gerekmektedir.

Bu göstergelerden birincisi ve en önemlilerden birisi genel bütçe dengesinin / açığının ne yönde etkilendiğidir. Aşağıdaki şekilde mavi ile ifade edilen eğilim 28 AB üyesinin genel bütçe dengesinin GSYH'ye oranı, turuncu ile ifade edilen ise Avro bölgesine dahil olan 19 AB üyesinin genel bütçe dengesinin GSYH'ye oranı görülmektedir.

Şekil 1: Genel Bütçe Dengesi / GSYH

Kaynak: Eurostat, 2019 **General Government Deficit / Surplus**,
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/government-finance-statistics/data/main-tables>,
(Erişim Tarihi: 26.08. 2019)

Küresel Mali Kriz öncesinde -ortalama olarak- AB üyesi ülkelerin bütçe fazlasına sahip olduğunu, ancak krizin en etkili hissedildiği 2008, 2009 ve 2010 yıllarında ciddi anlamda bütçe açıkları ile karşılaştığı görülmektedir. Borç krizinin en etkili yaşandığı bu yıllarda Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası ve IMF'nin öncülüğünde alınan önlemler ve oluşturulan mekanizmaların etkisi ile bütçe açığı pozitif yönlü bir seyir izlemeye başlamıştır.

Aşağıdaki tabloda bütçe açıklarının GSYH'ye oranları tek tek ülkeler bazında gösterilmektedir. Bu tabloda en göze çarpan ülke Yunanistan'dır. Yunanistan'ın Küresel Mali Kriz öncesi bütçe açıklarının GSYH'ye oranı 2007 yılında 6,7 iken, bu oran kriz döneminde yükselmeye başlamış ve 2009 yılında % 15,1 seviyesini görmüştür. Aynı yıl AB ortalaması % 6,6 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Benzer bir durum İrlanda'da gözlenmiş, 2010 yılında İrlanda'nın bütçe açığının GSYH'ye oranı % 32,1 seviyesini görmüştür. Portekiz, İspanya ve Romanya'nın da aynı yıllarda bütçe açıkları ciddi seviyelere ulaşmıştır.

Aşağıda AB'nin borç krizine karşı aldığı önlemler sıralanacaktır. Bu önlemlerin etkisi ile 2010 ve 2011 yıllarından itibaren AB ülkelerinin bütçe açıklarının, toparlanma sürecine girdiği ve açık bir şekilde azalmanın olduğu gözlenmektedir.

Tablo 1: Genel Bütçe Dengesi / GSYH, Ülkeler Görünümü

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
AB (28 Ülke)	-0.9	-2.5	-6.6	-6.4	-4.6	-4.3	-3.3	-2.9	-2.3	-1.7	-1.0	-0.6
AB (27 Ülke)	-0.9	-2.5	-6.6	-6.4	-4.6	-4.3	-3.3	-2.9	-2.3	-1.7	-1.0	-0.6
Belçika	0.1	-1.1	-5.4	-4.0	-4.2	-4.2	-3.1	-3.1	-2.4	-2.4	-0.8	-0.7
Bulgaristan	1.1	1.6	-4.1	-3.1	-2.0	-0.3	-0.4	-5.5	-1.7	0.1	1.2	2.0
Çekya	-0.7	-2.0	-5.5	-4.2	-2.7	-3.9	-1.2	-2.1	-0.6	0.7	1.6	0.9
Danimarka	5.0	3.2	-2.8	-2.7	-2.1	-3.5	1.1	1.1	-1.3	-0.1	1.4	0.5
Almanya	0.2	-0.2	-3.2	-4.2	-1.0	0.0	-0.1	0.6	0.8	0.9	1.0	1.7
Estonya	2.7	-2.7	-2.2	1.2	1.2	-0.3	-0.2	0.7	0.1	-0.3	-0.4	-0.6
İrlanda	0.3	-7.0	-13.8	-32.1	-12.8	-8.1	-6.2	-3.6	-1.9	-0.7	-0.3	0.0
Yunanistan	-6.7	-10.2	-15.1	-11.2	-10.3	-8.9	-13.2	-3.6	-5.6	0.5	0.7	1.1
İspanya	1.9	-4.4	-11.0	-9.4	-9.6	-10.5	-7.0	-6.0	-5.3	-4.5	-3.1	-2.5
Fransa	-2.6	-3.3	-7.2	-6.9	-5.2	-5.0	-4.1	-3.9	-3.6	-3.5	-2.8	-2.5
Hırvatistan	-2.4	-2.8	-6.0	-6.3	-7.9	-5.3	-5.3	-5.1	-3.2	-1.0	0.8	0.2
İtalya	-1.5	-2.6	-5.2	-4.2	-3.7	-2.9	-2.9	-3.0	-2.6	-2.5	-2.4	-2.1
Kıbrıs	3.2	0.9	-5.4	-4.7	-5.7	-5.6	-5.1	-9.0	-1.3	0.3	1.8	-4.8
Letonya	-0.5	-4.2	-9.5	-8.6	-4.3	-1.2	-1.2	-1.4	-1.4	0.1	-0.6	-1.0
Litvanya	-0.8	-3.1	-9.1	-6.9	-8.9	-3.1	-2.6	-0.6	-0.3	0.2	0.5	0.7
Lüksemburg	4.2	3.3	-0.7	-0.7	0.5	0.3	1.0	1.3	1.4	1.9	1.4	2.4
Macaristan	-5.0	-3.7	-4.5	-4.5	-5.4	-2.4	-2.6	-2.6	-1.9	-1.6	-2.2	-2.2
Malta	-2.1	-4.2	-3.2	-2.4	-2.4	-3.5	-2.4	-1.7	-1.0	0.9	3.4	2.0
Hollanda	-0.1	0.2	-5.1	-5.2	-4.4	-3.9	-2.9	-2.2	-2.0	0.0	1.2	1.5
Avusturya	-1.4	-1.5	-5.3	-4.4	-2.6	-2.2	-2.0	-2.7	-1.0	-1.6	-0.8	0.1
Polonya	-1.9	-3.6	-7.3	-7.3	-4.8	-3.7	-4.1	-3.7	-2.7	-2.2	-1.5	-0.4
Portekiz	-3.0	-3.8	-9.8	-11.2	-7.4	-5.7	-4.8	-7.2	-4.4	-2.0	-3.0	-0.5
Romanya	-2.7	-5.4	-9.1	-6.9	-5.4	-3.7	-2.2	-1.3	-0.7	-2.7	-2.7	-3.0
Slovenya	-0.1	-1.4	-5.8	-5.6	-6.7	-4.0	-14.7	-5.5	-2.8	-1.9	0.0	0.7
Slovakya	-1.9	-2.4	-7.8	-7.5	-4.3	-4.3	-2.7	-2.7	-2.6	-2.2	-0.8	-0.7
Finlandiya	5.1	4.2	-2.5	-2.6	-1.0	-2.2	-2.6	-3.2	-2.8	-1.7	-0.8	-0.7
İsviç	3.4	1.9	-0.7	0.0	-0.2	-1.0	-1.4	-1.6	0.0	1.0	1.4	0.9
İngiltere	-2.6	-5.2	-10.1	-9.3	-7.5	-8.1	-5.3	-5.3	-4.2	-2.9	-1.9	-1.5

Kaynak: Eurostat, 2019 **General Government Deficit / Surplus**, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/government-finance-statistics/data/main-tables>, (Erişim Tarihi: 26.08. 2019)

Aşağıdaki şekilde (Şekil 2), AB üyesi ülkelerin –ortalama- genel kamu yönetimi borç toplamının GSYH'ye oranları verilmiştir. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere, 2007 yılına kadar % 60'lar seviyesinde seyreden ve Maastricht Kriterlerine uygun olan bu oran, Küresel Mali Krizin AB ülkelerinde de hissedilmeye başladığı 2008 yılından itibaren artış eğilimine girmiştir. 2014 yılına kadar artış eğiliminde olan ve ortalama % 90'lara varan bu oran, uygulanan mali disiplin politikaları sonucunda düşme eğilimine girmiştir. 2018 yılı sonu itibariyle genel kamu borçlarının GSYH'ye oranı, tüm mali önlemler ve oluşturulan mekanizmalara rağmen % 80 seviyesinden aşağıya inmemiştir.

Şekil 2: Kamu Borçları / GSYH

Kaynak: Eurostat, 2019 **General Government Gross Debt**,
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_17_40/default/line?lang=en,
(Erişim Tarihi: 30.08. 2019)

Aşağıdaki tabloda (Tablo 2), genel kamu yönetimi borç toplamının GSYH'ye oranları ülkeler bazında verilmiştir. Yine en fazla üzerinde durulması gereken ülke Yunanistan'dır. Yunanistan'ın borç toplamının GSYH'ye oranı 2007 yılında % 103 seviyelerinde iken, krizin etkisi ile bu oran ilerleyen yıllarda artış eğilimini girmiştir. Uygulanan tüm mali disiplin ve kemer sıkma politikalarına rağmen Yunanistan'ın borcu 2018 yılı sonu itibariyle % 181,1 seviyesine ulaşmıştır.

Yunanistan'ın içinde bulunduğu borç krizini aşmaya yönelik olarak, Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası ve IMF bir araya gelerek üçlü bir organizasyon meydana getirmişlerdir. Kamuoyunda Troyka olarak da bilinen bu organizasyon, ilerleyen tarihlerde çeşitli mekanizmalar oluşturup, krizi aşmaya yönelik olarak önlem paketleri oluştursa da başarılı olamamıştır.

Yunanistan'ın yanında İrlanda, İtalya ve Portekiz'de de borç miktarının GSYH içerisindeki payı 2014 yılına kadar artarak devam etmiştir. Bu tarihten itibaren özellikle İrlanda'da borçların GSYH'ye oranı azalma eğilimine girmiştir. Bunun en önemli nedenleri arasında İrlanda'nın mali ve iktisadi alt yapısını güçlendirmede başarılı olmasıdır. Yunanistan, İspanya ve Portekiz'de halen yüksek oranda seyreden bu oran gelecekte AB'nin yeni önlemler almasını da zorunlu hale getirecektir.

Tablo 2: Kamu Borç Toplamı / GSYH, Ülkeler Görünümü

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
AB (28 Ülke)	57.5	60.7	73.3	79.0	81.6	84.0	85.8	86.6	84.6	83.4	81.7	80.0
AB (27 Ülke)	65.0	68.7	79.2	84.8	86.9	89.9	91.8	92.0	90.1	89.2	87.1	85.1
Belçika	87.0	92.5	99.5	99.7	102.6	104.3	105.5	107.5	106.4	106.1	103.4	102.0
Bulgaristan	16.3	13.0	13.7	15.3	15.2	16.7	17.1	27.1	26.2	29.6	25.6	22.6
Çekya	27.5	28.3	33.6	37.4	39.8	44.5	44.9	42.2	40.0	36.8	34.7	32.7
Danimarka	27.3	33.3	40.2	42.6	46.1	44.9	44.0	44.3	39.8	37.2	35.5	34.1
Almanya	63.7	65.2	72.6	81.8	79.4	80.7	78.2	75.3	71.6	68.5	64.5	60.9
Estonya	3.7	4.5	7	6.6	6.1	9.7	10.2	10.5	9.9	9.2	9.2	8.4
İrlanda	23.9	42.4	61.5	86.0	110.9	119.9	119.7	104.1	76.8	73.5	68.5	64.8
Yunanistan	103.1	109.4	126.7	146.2	172.1	159.6	177.4	178.9	175.9	178.5	176.2	181.1
İspanya	35.6	39.5	52.8	60.1	69.5	85.7	95.5	100.4	99.3	99.0	98.1	97.1
Fransa	64.5	68.8	83.0	85.3	87.8	90.6	93.4	94.9	95.6	98.0	98.4	98.4
Hırvatistan	37.3	39.0	48.3	57.3	63.9	69.5	80.4	84.0	83.7	80.5	77.8	74.6
İtalya	99.8	102.4	112.5	115.4	116.5	123.4	129.0	131.8	131.6	131.4	131.4	132.2
Kıbrıs	54.0	45.6	54.3	56.8	66.2	80.1	103.1	108.0	108.0	105.5	95.8	102.5
Letonya	8	18.2	36.3	47.3	43.1	41.6	39.4	40.9	36.8	40.3	40.0	35.9
Litvanya	15.9	14.6	28.0	36.2	37.2	39.8	38.8	40.5	42.6	40.0	39.4	34.2
Lüksemburg	7.7	14.9	15.7	19.8	18.7	22.0	23.7	22.7	22.2	20.7	23.0	21.4
Macaristan	65.5	71.6	77.8	80.2	80.5	78.4	77.2	76.7	76.7	76.0	73.4	70.8
Malta	62.3	62.6	67.6	67.5	70.2	67.7	68.4	63.4	57.9	55.5	50.2	46.0
Hollanda	43.0	54.7	56.8	59.3	61.7	66.2	67.7	67.9	64.6	61.9	57.0	52.4
Avusturya	65.0	68.7	79.9	82.7	82.4	81.9	81.3	84.0	84.7	83.0	78.2	73.8
Polonya	44.2	46.3	49.4	53.1	54.1	53.7	55.7	50.4	51.3	54.2	50.6	48.9
Portekiz	68.4	71.7	83.6	96.2	111.4	126.2	129.0	130.6	128.8	129.2	124.8	121.5
Romanya	12.0	12.4	21.9	29.8	34.2	37.0	37.6	39.2	37.8	37.3	35.2	35.0
Slovenya	22.8	21.8	34.6	38.4	46.6	53.8	70.4	80.4	82.6	78.7	74.1	70.1
Slovakya	30.1	28.5	36.3	41.2	43.7	52.2	54.7	53.5	52.2	51.8	50.9	48.9
Finlandiya	34.0	32.7	41.7	47.1	48.5	53.9	56.5	60.2	63.4	63.0	61.3	58.9
İsveç	39.2	37.7	41.3	38.6	37.8	38.1	40.7	45.5	44.2	42.4	40.8	38.8
İngiltere	41.7	49.7	63.7	75.2	80.8	84.1	85.2	87.0	87.9	87.9	87.1	86.8

Kaynak: Eurostat, 2019, **General Government Gross Debt**,

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/w/sdg_17_40/default?lang=en, (Erişim Tarihi: 30.08. 2019)

5. Avrupa Birliği'nde Borç Krizine Karşı Alınan Önlemler ve Oluşturulan Mekanizmalar

ABD'de Eylül 2008 tarihinde başlayan ve kısa sürede Avrupa'yı da etkisi altına alan Küresel Mali Krize karşı AB üyesi ülkeler çeşitli önlemler almak zorunda kalmışlardır. Bu kriz sadece Yunanistan'da değil bütün Avrupa'da borçlanma ve bütçe açığı sorununu ortaya çıkarmıştır.

Borç krizini aşmaya yönelik Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Komisyonu yanında IMF de önemli bir rol üstlenmiştir. Borç krizinde özellikle Avronun (parasal birliğin) tartışılır hale gelmesi bu kuruluşların önderliğinde ciddi önlemlerin alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Örneğin, Almanya borç krizinin ortaya çıktığı 2008 yılının Ekim ayında 500 milyar Avroluk bir kurtarma paketini kamuoyuna açıklamıştır (Keller, 2013: 360-371). Kurtarma paketlerinin ana ekseni bankacılık ve finans sisteminin ayakta kalmasını sağlamaktır.

Borç krizini aşmaya yönelik Avrupa Merkez Bankası, Avrupa Komisyonu ve IMF'nin ortak çalışmaları ile alınan belli başlı önlemler aşağıda sıralanmaktadır.

5.1. Altılı Paket

2010 Eylül ayında Avrupa Komisyonu tarafından yasa önerisi olarak Avrupa Parlamentosuna sunulmuştur. Ekim 2011 tarihinde yürürlüğe giren pakette, mali sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik olarak önleyici ve düzeltici mekanizmaların daha güçlü bir şekilde hayata geçirilmesi amaçlanmıştır. Altılı Paket (Six-Pack) adı altında

altı adet mali ve iktisadi tedbirleri içeren düzenleme ayrıntılı bir şekilde sıralanmaktadır (European Parliament, 2014).

Altılı Paket ile her ne kadar Maastricht Kriterlerine yakınsamak hedeflense de uygulamada tam anlamıyla başarılı olamamıştır. Bunun en önemli nedenleri arasında, bu kriterlere uymayan ülkelere yaptırımın tam anlamıyla uygulanamamasıdır. Özellikle Almanya ve Fransa gibi AB içerisinde dinamo konumundaki ülkelere bu yaptırımların uygulanması zor görünmektedir.

5.2. 2020 Stratejisi

Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme İçin Avrupa stratejisi olarak adlandırılan bu düzenleme Mart 2010 tarihinde kabul edilmiş ve Lizbon Stratejisinin yerini almıştır. Bu strateji ile 2020 yılına kadar ulaşılması gereken hedefler beş madde halinde sınıflandırılmıştır. Bu hedefler istihdam, araştırma ve geliştirme, iklim değişikliği ve enerji, eğitim, yoksulluk başlıkları altında sıralanmaktadır (European Comission, 2019).

2020 stratejisi ile AB'nin rekabet edebilirlik gücünü artırma, işgücü kalitesini artırma, daha dengeli büyüme ve yenilikçiliği teşvik etme gibi hedefler ortaya konulmuştur. Ancak bu hedeflerin hayata geçirilmesinde tam bir uyumun sağlandığını iddia etmek doğru olmayacaktır.

5.3. Mali İstikrar Antlaşması

Mali Sıkılaştırma (Fiscal Compact) olarak da bilinen bu antlaşma 2012 yılında AB üyesi ülkeler tarafından imzalanmıştır. Ekonomik ve Parasal Birlikte Yönetişim Antlaşmasının üçüncü başlığını oluşturan Mali Sıkılaştırma ile denk bütçe kuralının ilgili ülke mevzuatına uyarlanması, Altılı Paket'te de yer alan Aşırı Açık Prosedürünün güçlü bir şekilde uygulanması, kamu borcu ile ilgili ülkelerin ön rapor hazırlanması gerektiği vurgulanmaktadır (European Parliament, 2015).

Bu antlaşmanın temel amacı, 2008 Küresel krizi sonrası ortaya çıkan ve önlenemeyen borç stokunu ve bütçe açıklarını sürdürülebilir bir seviyeye getirerek mali disiplini tekrar tesis etmektir. Denk bütçe kuralının yeniden getirilmesi ve Aşırı Açık Prosedürünün daha güçlü bir şekilde uygulanması da bunun göstergeleridir.

5.4. Diğer Önlemler

Mali istikrarı sağlama ve finansal krizlere karşı daha güçlü bir yapının oluşturulması amacıyla aşağıda sıralanan fonlar ve mekanizmalar hayata geçirilmiştir.

- İkili Paket
- Ödemeler Dengesi Fonu
- Kredi Havuzu (Yunanistan'a)
- Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması
- Avrupa Finansal İstikrar Fonu
- Euro Rekabet Paketi

Bu fonlar ve mekanizmalar aracılığı ile borç krizinden etkilen AB üyesi ülkeler desteklenmiştir. Örneğin, Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması ve Avrupa Finansal İstikrar Fonu aracılığıyla toplamda 500 milyar Avroluk kredi verebilme imkanı yaratılmıştır. Ekim 2012 tarihinden itibaren bu iki fon Avrupa Finansal Mekanizmasına devredilerek kalıcı hale getirilmiştir (European Financial Stability Facility, 2019).

SONUÇ

Küresel Kriz sonrasında ortaya çıkan ve bütün Avrupa'yı etkisi altına alan borç krizinin derinleşmesinin belli başlı sebepleri arasında; Maastricht Kriterleri'nin kriz öncesi dönemde de birçok AB üyesi ülke tarafından karşılanamaması, mali disiplinin sağlanmasında uygulanan politikaların yetersiz kalması, kriz öncesi makro ekonomik dengesizliklerin ve kırılganlıklarının göz ardı edilmesi, birlik üyesi ülkeler arasında koordinasyon ve iletişimin tam olarak sağlanamaması gibi sebepler sayılabilir.

2008 Küresel Krize yönelik olarak en önemli eleştirilerden birisi AB'nin krize müdahalede geç kalmasıdır. Bu durum, krizin AB genelinde daha da yaygınlaşmasına neden olmuştur. Finansal piyasalardan başlayan borç krizi reel sektörü etkilemiş, birçok ülke durgunluk ve işsizlikle karşılaşmıştır. Üye ülkelerde uygulanan kemer sıkma ve bütçe disiplini politikaları grevler ve protestolarla karşılığını bulmuş, ülkelerin siyasi istikrarı üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır.

Yunanistan'da yaşanan krizin derinleşmesi başta İrlanda, Portekiz, İtalya ve İspanya olmak üzere diğer AB ülkelerini etkilemiş ve AB genelinde Yunanistan'ın birlikten ayrılması gerektiği fikri yaygınlaşmıştır. Ancak, Yunanistan'ın ayrılması Avroya ve bir bütün olarak AB'nin kuruluş felsefesine zarar vereceği endişesi ile Yunanistan'a yönelik kurtarma paketleri niceliksel olarak arttırılmıştır.

Krize çare olarak IMF ile birlikte hareket edilmiş, bu durum krizin yavaşlatılmasında etkili olmuştur. Ancak IMF'nin ilgili ülkelere

yönelik uyguladığı mali istikrar programları kimi zaman bu ülkelerin hükümetleri veya kamuoyu tarafından dirençle karşılaştırmıştır.

Borç krizine yönelik başta Yunanistan olmak üzere ilgili ülkelere yönelik uygulanan kurtarma ve krizden çıkış paketlerini her ülke tam anlamıyla ve başarılı bir şekilde uygulayamamıştır.

Borç krizinin aşılmasına yönelik yukarıda sayılan bütün önlemlerin nihai ve ortak amacı, üye ülkelerin kamu mali yönetimlerinin sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasını sağlamak, mali disiplini kalıcı bir şekilde tesis etmek, ülkeler arasında mali ve ekonomik koordinasyonun güçlendirilmesini sağlamaktır.

AB'nin içinde bulunduğu borç krizi tek başına AB üyesi ülkeleri etkilememiştir. AB ile ticari ve finansal ilişkiler içerisinde bulunan çevre ve aday statüsünde bulunan ülkeleri de etkilemiştir. Örneğin, dış ticaretinin neredeyse AB üyesi ülkelerle olan Türkiye'de bu krizden belli ölçülerde etkilenmiştir.

KAYNAKÇA

- Akçay, B. (2012). Yunanistan Ekonomisinde Devlet Borç Krizi-Cari Açık İlişkisi. Maliye Dergisi, 163, 15-35
- Alantar, D. (2008). Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme. Maliye ve Finans Yazıları, 1(81), 1-10.
- Altınöz, U.(2013). Finansal Krizler Erken Uyarı Sistemleri ve 2008 Krizi İçin TR- ABD Örneği, Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Bahçe, E. (2016). 2008 Küresel Finansal Krizi Çerçevesinde Avrupa'da Meydana Gelen Borç Krizi ve Türkiye'nin Kamu Mali Dengeleri Üzerine Yansımaları, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye ABD, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Beck, T., Peydro, J.L., (2015). Five Years of Crisis (Resolution)- Some Lessons, (in) Editors Richard Baldwin ve Francesco Giovazzi, The Eurozone Crisis: A Consensus View of the Cause and a Few Possible Solutions, CEPR Press (63-71).
- Betz, F. (2014). Disequilibrium Pricing, Greek Euro Crisis. Theoretical Economics Letters. 2014(4): 897-909, <https://www.scirp.org/journal/PaperInformation.aspx?PaperID=52446>, (Erişim Tarihi: 12.08.2019).
- Coşkun, Y.(2009). Küresel Kriz Sürecinde Yatırım Bankaları ile Diğer Finansal Aracılarda Yaşanan Finansal Başarısızlıklar ve Kamusal Müdahaleler. Bankacılar Dergisi, Sayı 71.
- Çelebi, S. (2015). 2008 Küresel Finansal Krizinin ABD Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türkiye Bankacılık Sektörüne

Yansımaları, İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü Uluslararası Bankacılık ve Finans Ana Bilim Dalı, Uluslararası Bankacılık Ve Finans Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Deloy, C. (2015). The Radical Left Coalition is Due to Come Out Ahead in The General Elections Programmed For 20th September in Greece. Fondation Robert Schuman European Elections Monitor, <https://www.robert-schuman.eu/en/doc/oe/oe-1602-en.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.08.2019).

Dwyer, G. P. ve P. A. Tkac (2011). The Financial Crisis of 2008 and Subprime Securities, (in) Editor Robert W. Kolb, Financial Contagion-The Viral Threat to the Wealth of Nations, New Jersey: John Wiley&Sons, 229-236.

European Comission. (2019). Convergence Criteria For Joining, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/enlargement-euro-area/convergence-criteria-joining_en, (Erişim Tarihi: 31.07. 2019)

European Comission. (2019). Europe 2020 Strategy, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en (Erişim Tarihi: 20.08. 2019)

European Financial Stability Facility. (2019), European Financial Stability Facility (EFSF), https://www.esm.europa.eu/sites/default/files/2016_02_01_efsfaq_archived.pdf, (Erişim Tarihi: 11.08.2019)

- European Parliament, (2014). Review of the Six-pack and Two-pack, <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-AaG-542182-Review-six-pack-two-pack-FINAL.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.08.2019)
- European Parliament, (2015). Fiscal Compact Treaty: Scorecard for 2015, How Far are EU Member States Meeting Their European Council Commitments?, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/581403/EPRS_STU%282016%29581403_EN.pdf, (Erişim Tarihi: 16.08.2019)
- European Union, (2019). The History of the European Union, https://europa.eu/european-union/about-eu/history/1946-1959/1951_en, (Erişim Tarihi: 02.08.2019)
- Eurostat, (2019). General Government Deficit / Surplus, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/government-finance-statistics/data/main-tables>, (Erişim Tarihi: 26.08.2019)
- Eurostat, (2019). General Government Gross Debt, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_17_40/default/line?lang=en, (Erişim Tarihi: 30.08.2019)
- Flassbeck, H. and C. Lapavitsas, (2015), Against The Troika Crisis and Austerity In The Eurozone, Verso, (1-125), <https://www.versobooks.com/books/1950-against-the-troika>, (Erişim Tarihi: 10.08.2019)
- Keller, B. (2013). Germany: The Public Sector in the Financial and Debt Crisis, European Journal of Industrial Relations, 19, 2013, 4, 359 – 375.

- Köroğlu, D. (2018). Küresel Ekonomik Kriz ve Avrupa Borç Krizinin Türkiye Hisse Senedi Piyasası Üzerindeki Etkileri: Olay Çalışması Yaklaşımı, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Marconi, C. (2011). Does the Watchdog Bark? The European Union, the Greek Debt Crisis and the Press. University of Oxford Reuters Institute for the Study of Journalism. Oxford, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/our-research/does-watchdog-bark-european-union-greek-debt-crisis-and-press>, (Erişim Tarihi: 15.08. 2019)
- Markantonatou, M. (2013). Diagnosis, Treatment, and Effects of the Crisis in Greece: A Special Case or a Taste Case, Planck Institute for the Study of Societies, Discussion Paper 13/3
- Nelson R.M., Belkin P. and Jackson J.K. (2017), The Greek Debt Crisis: Overview and Implications for the United States, Congressional Research Service 7-5700 www.crs.gov R44155, <https://fas.org/sgp/crs/row/R44155.pdf>, (Erişim Tarihi: 18.08. 2019),
- The New York Times. (2016). Explaining Greece's Debt Crisis, <https://www.nytimes.com/interactive/2016/business/international/greece-debt-crisis-euro.html>, (Erişim Tarihi: 20.08. 2019)
- Türk, A. ve Eraslan, C. (2016). Yunanistan Borç Krizinin Nedenleri ve Sonuçları: Yapay Sinir Ağları ile Bir Analiz, Gaziantep University Journal of Social Sciences (<http://jss.gantep.edu.tr>) 15(2):281-302 ISSN: 2149-5459.

